Studentul, agent al schimbării în câmpul universitar

Constantin SCHIFIRNEŢ

Rezumat

Câmpul universitar cuprinde, în mod necesar, studentul, unul dintre cei mai importanţi actori ai săi. Împreună cu profesorul, acesta constituie scheletul învăţământului universitar. Şcoala superioară funcţionează, înainte de orice, pentru studenţi, iar strategiile de dezvoltare a acestui sector integrează sau ar trebui să integreze direcţii speciale de educare, formare şi emancipare a tinerilor care frecventează cursurile facultăţilor.

I. Scurtă caracterizare a sistemului de învăţământ

Şcoala superioară este un sistem social şi educativ orientat către asigurarea unui orizont de cultură profesională în domeniul ales de tânăr şi educarea deprinderilor pentru exercitarea unei ocupaţii intelectuale. Finalizarea frecventării cu succes a facultăţii este conferită de diploma de absolvire, certificat al capacităţii tânărului de a face faţă exigenţelor ştiinţifice şi practice ale profesiei sale. Spre deosebire de alte tipuri de ocupaţie, absolvenţii învăţământului superior primesc o calificare ce le permite să fie agenţi ai schimbării. Tradiţional, învăţământul universitar are funcţia de a transmite cunoştinţe generale, de a transmite cunoştinţe profesionale care dau tânărului posibilitatea ocupării locului cuvenit în diviziunea muncii, de a-l familiariza cu metodele ştiinţifice, utile în soluţionarea problemelor practice.

Există în fiecare universitate programe de instruire, finalizate într-o diplomă cu ajutorul căreia studentul poate accede la un statut social adecvat. În cadrul colectivităţii, identificăm mentalitatea conform căreia intelectualul este văzut ca reper, el fiind cel ce trebuie să ofere soluţii problemelor specifice unui domeniu. Trebuie să recunoaştem că după anul 1989 nu s-a conturat modelul de absolvent pe care-l pregăteşte universitatea. În prezent, pe sintagma formării studenţilor pentru statul de drept şi economia de piaţă, Legea învăţământului, Cartea Albă a Reformei Învăţământului din România prevăd unele direcţii, insuficiente însă pentru a contura personalitatea propulsată de învăţământul superior în contextul real al societăţii româneşti actuale.

De-a lungul timpului, peste tot în lume, a avut loc o diversificare a formelor de învăţământ superior în ideea satisfacerii intereselor unei părţi mari a tineretului. S-au impus cel puţin trei modele: colegii, facultăţi, învăţământ postuniversitar. Se discută şi despre învăţământul superior comunitar – colegiile – care pregătesc absolvenţi numai pentru trebuinţele concrete ale unei comunităţi. În acest fel se oferă şansa ca, prin învăţământul superior organizat pe trepte, să acceadă la studii un mare număr de tineri. Este o democratizare a învăţământului superior, care va permite existenţa mai multor tipuri de intelectuali.

Şi pentru universitate, la fel ca pentru orice tip de şcoală, apare problema relaţiei dintre performanţele universitare şi reuşita profesională a absolventului în activitatea

practică. Ierarhia din societate a absolvenţilor nu coincide pe deplin cu ierarhia stabilită de facultate. Este oportună similitudinea dintre ele? Realităţile din învăţământul superior ne determină să afirmăm că nu se justifică identitatea dintre valorile impuse de facultate şi valorile afirmate de către societate. Fiecare are o autonomie şi deci criterii proprii de evaluare şi susţinere a competenţei, aceasta fără să însemne independenţa învăţământului universitar faţă de orice influenţă din partea mediului social. Remarcăm numai că facultatea dispune de modalităţi proprii de apreciere şi sancţionare a capacităţilor intelectuale ale tinerilor.

Universitatea are un rol modelator în societate, fie şi numai prin faptul că socializează în moduri specifice o parte a membrilor ei, dar, evident, acţiunea ei asupra socialului nu se opreşte aici. Această aserţiune este diferită de teoria despre universitate ca instituţie reproducătoare a structurilor sociale[1]. Ideea doctrinei amintite exprimă o realitate, numai că şcoala superioară este concepută ca instituţie repliată mecanic pe cerinţele sociale. Or, universitatea este o structură instituţională deosebit de complexă, cu performanţe ştiinţifice remarcabile, generatoare de concepţii proprii asupra evoluţiei sociale.

Persistă încă în învăţământul universitar expresia faimoasei dihotomii: cultura ştiinţifică *versus* cultura umanistă. Concret, învăţământul socio-uman integrează nesemnificativ achiziţii ştiinţifice şi tehnice în programele sale, iar facultăţile ştiinţifice şi tehnice manifestă rezerve faţă de necesitatea însuşirii de către studenţi a disciplinelor umaniste. Studentul oscilează între cele două moduri de instruire şi îşi completează orizontul său intelectual prin modalităţi extrauniversitare (mass-media, cu precădere). Fiecare tip de învăţământ axat pe una dintre cele două culturi este îndrituit să susţină programe apreciate ca absolut indispensabile pentru formarea studenţilor.

Din cauza limitelor artificiale impuse, până în anul 1989, extinderii învăţământului universitar, s-a declanşat după revoluţie „explozia" şcolii superioare, aceasta şi ca urmare a funcţionării instituţiilor de învăţământ superior ale fundaţiilor apărute pe baza Legii 21 din anul 1924. Orientarea predominantă a tinerilor spre facultăţile socio-umane (Psihologie, Filosofie, Drept, Sociologie, Asistenţă Socială, Istorie, Limbi Străine etc.) a constituit exprimarea interesului tinerilor pentru studiul problematicii umane şi sociale. Peremptoriu este şi numărul mare al absolvenţilor facultăţilor ştiinţifice sau tehnice, studenţi ai profilurilor umaniste, ceea ce reprezintă consecinţa, în bună măsură, a perpetuării dihotomiei cultură ştiinţifică *versus* cultură umanistă în şcoala superioară. Poate învăţământul universitar să armonizeze cele două culturi? Realizarea unei concordanţe între ştiinţă şi artă este posibilă numai dacă liceul a echipat pe tineri cu utilajul mental adecvat înţelegerii unitare, coerente a lumii.

II. Tineretul universitar ca grup social

O dată cu afirmarea puternică a tinerilor în societate, mai ales după cel de al doilea război mondial, în faţa cercetării sociologice şi a celei din domeniul educaţiei s-a pus chestiunea analizei studenţilor ca grup social. Spre deosebire de alte categorii sociale, studenţii dispun de proprietăţile, proprii, pe de o parte, unui interval de vârstă, pe de altă parte, unei grupări ce reuneşte tineri din toate categoriile sociale.

Studentul, ca agent al schimbării în câmpul universitar, pe o perioadă limitată de timp, contribuie, prin statusul său de intelectual în formare, la funcţionalitatea instituţiilor universitare. Când se discută despre studenţi, de regulă, accentul cade pe rolul facultăţii ca structură organizată, deoarece aici el îşi desfăşoară activitatea de pregătire şi intră în

1. Vezi, în principal, Bourdieu, P., Passeron, J.C., 1976, *La reproduction*, Minuit, Paris, Bowles, S., Gintis, H., 1970, *Schooling and Capitalist America*, Basic Bodes, New York.

comunicare cu profesorul. Trebuie remarcat că studentul, mai mult decât profesorul, este dependent de toate structurile câmpului universitar (management, instituţii sociale, bibliotecă, organe administrative).

Aşadar, studenţii se deosebesc atât ca grup de vârstă, cât şi ca grup profesional, ceea ce le conferă o imagine specifică. Nu s-ar putea susţine că la nivelul mentalului colectiv nu ar exista o atitudine diferită faţă de studenţi în raport cu alţi tineri, fiind puse în relief aspecte nu întotdeauna majore. Iată de ce considerăm necesară o descriere succintă a tineretului universitar ca grup social; numai astfel este posibilă o înţelegere corectă a statutului studenţilor ca agenţi ai schimbării.

Conturarea grupului studenţesc este făcută în raport cu agenţii universitari şi prin compararea cu tinerii de aceeaşi vârstă din afara câmpului universitar. Studenţii se definesc ca o realitate profesională şi socială în cadrul structurilor instituţionale şi neinstituţionale în care ei sunt integraţi.

1. *Particularităţile studenţilor ca grup de vârstă*

Înainte de a fi un grup social studenţii sunt tineri, deci plasaţi într-un interval de vârstă, acesta fiind între 19-23 (24) ani. Studenţimea este alcătuită însă şi din persoane ce pot depăşi vârsta de 25 ani. După anul 1989 atât în învăţământul de stat cât, mai ales, în cel de fundaţie există un mare număr de studenţi a căror vârstă poate depăşi 40 de ani. Totuşi, predomină tinerii absolvenţi de liceu.

Studentul continuă pregătirea şcolară la un nivel superior, spre deosebire de congenerii săi încadraţi în muncă sau lipsiţi de posibilitatea angajării în muncă. Parcurgerea cursurilor universitare generează sentimentul de a fi şcolar, ucenic, dependent de un sistem formal de instrucţie şi de educaţie. Reperul îl reprezintă profesorul şi toată activitatea studentului se desfăşoară în funcţie de relaţia cu dascălul. Spre deosebire de liceu, unde elevul trebuie să dea seama zilnic de nivelul de pregătire, în universitate, studentul are libertatea de a audia cursurile în modalitatea pe care o consideră necesară.

În plan psihologic, subiectiv, el trăieşte ca un adolescent, deşi a depăşit acest stadiu din evoluţia lui. El este un adolescent întârziat, având o anumită stabilitate a trăirilor şi reacţiilor. Părăseşte încet lumea grupului de aceeaşi vârstă, în care, ca adolescent, se simţea cu adevărat el însuşi, departe de familie şi şcoală. Nu renunţă la prezenţa sa în grup, însă îşi alege companionii pe alte criterii, dintre care cel mai important îl constituie includerea partenerului de sex opus. De fapt, participă la grupul unde poate închega relaţii cu fete şi băieţi cu afinităţi pentru o activitate fie universitară, fie ştiinţifică sau socială.

Absorbiţi înainte de intrarea în facultate de pregătirea dură pentru examenul de admitere – pentru care fac un efort cu totul special în vederea reuşitei – studenţii trăiesc după intrarea în facultate sentimentul nedefinit al zădărniciei, acutizat acolo unde ei sunt primiţi cu indiferenţă sau cu exigenţe neaşteptate. Epuizarea dată de examenul de admitere se prelungeşte apoi în primul an de studiu, când ei se trezesc în faţa marilor profesori, nume cunoscute până acum doar din lectura cărţilor. Stilul de predare, modul de adresare, conţinutul cursurilor, al seminariilor le creează nu doar senzaţia de nou, dar şi sentimentul unor dificultăţi insurmontabile.

La această vârstă, tânărul are viaţa lui şi deci problemele lui. Se apropie de momentul încheierii procesului de creştere fizică şi biologică. Datorită programului dezorganizat de viaţă, unii studenţi suferă de boli de stomac. Un loc important îl ocupă consumul de băuturi alcoolice, ca şi fumatul, cu o evidentă tendinţă de creştere la studente. Deşi nu dispunem de cercetări empirice sistematice, se poate uşor constata în rândul studenţilor o anumită agresivitate, un comportament ce dovedeşte existenţa unor probleme de adaptare la mediu. Stresul caracterizează o bună parte dintre studenţi, datorat fiind multitudinii solicitărilor şi lipsei proiectelor de viaţă.

În planul dezvoltării cognitive, studenţii dispun de capacitatea de a identifica problemele de rezolvat, de a le analiza în părţile lor componente de a gândi strategii[2]. Ei au o gândire raţională care necesită schimbarea şi reorganizarea informaţiei, pentru a crea o nouă informaţie. La vârsta lor, studenţii sunt apţi să-şi însuşească teoriile ştiinţifice, să le examineze critic şi să construiască noi viziuni. Potenţialul de gândire şi inteligenţa se exprimă în studiul aprofundat al unui domeniu şi în expunerea a ceea ce au receptat şi asimilat în faţa profesorului, a specialistului de înaltă calificare, instanţa de bază de confruntare a nivelului de pregătire şi de înţelegere a problematicii unei ştiinţe.

La această vârstă, individul manifestă interes pentru cunoaşterea mediului, a societăţii, şi caută răspuns la întrebările ce-i apar din examinarea faptelor şi ideilor. Studentul are o mare curiozitate intelectuală, nu întotdeauna axată pe studiul specialităţii sale. Dovedeşte spirit critic faţă de unele idei, dar nu întotdeauna se poate desprinde de concepţiile consacrate. Studentul, ca vârstă, se află, conform schemei lui L. Kohlberg, în nivelul postconvenţional. Aşa cum însuşi Kohlberg a demonstrat, numai 10% dintre tineri au dovedit că sunt la acest stadiu al judecăţii morale[3]. Studenţii exprimă tendinţa spre o examinare foarte severă a comportamentelor morale, în primul rând cele ale profesorilor. Mai puţin pregnant ca în adolescenţă, studenţii adoptă o atitudine critică deosebit de aspră când este vorba de încălcarea, după ei, a unor norme morale.

În această perioadă de vârstă, tânărul este preocupat intens de a stabili o relaţie intimă cu o altă persoană. De aceea, relaţiile de prietenie sunt vitale. Aşa cum a remarcat Eric Erikson, esenţială este în acest interval de vârstă intimitatea asociată cu izolarea[4]. Studentul, asemenea altor congeneri, experimentează prietenia intimă limitându-şi atenţia la o persoană, dar, aşa cum am afirmat mai sus, în contextul unor relaţii de grup, de regulă studenţesc. Nu insistăm asupra acestei probleme, vrem numai să subliniem relevanţa ei pentru viaţa cotidiană studenţească. În acest sens se exprimă interesul pentru întemeierea familiei, unii studenţi căsătorindu-se în timpul studiilor.

Studenţii se simt încă adolescenţi, deci nu se consideră adulţi şi nici nu-şi asumă responsabilităţile adultului. Continuă să trăiască dependent de familia părintească, deşi fac efortul să locuiască în afara căminului, dovedind însă o altă înţelegere a relaţiilor cu familia, acestea devenind cooperante. Părinţii constituie persoanele apropiate, altfel judecate acum, faţă de perioada adolescenţei, cu mai multă preocupare pentru perceperea lor ca parteneri. Mulţi studenţi sunt dependenţi financiar de părinţi.

Studiile de psihologia şi sociologia vârstelor au dovedit că tânărul trăieşte o tensiune între sine şi societate, făcând efortul de a menţine un echilibru între protejarea personalităţii sale şi implicarea efectivă în societate[5]. Este unul dintre aspectele fundamentale ale statusului studentului. Există în rândul tinerilor studenţi concepţia că un intelectual trebuie să fie ferit de influenţele, considerate nefaste, ale societăţii, el ocupându-se numai de pregătirea sa ştiinţifică, profesională. După cum, o altă categorie de studenţi accentuează necesitatea integrării în societate, deoarece numai astfel se poate realiza cu adevărat un intelectual. Situaţia nu este nouă. Tineretul universitar s-a confruntat de-a lungul timpului cu dilema socială. Să amintim că în perioada de dinainte de anul 1989 autorităţile impuneau, mai ales pe cale administrativă, implicarea studenţilor în societate. Cercetări efectuate în acea perioadă au relevat contradicţiile cunoscute de studenţi în procesul de integrare socială[6]. Este o certitudine tendinţa studenţilor către schimbare. Ei trăiesc cu sentimentul că au puterea să schimbe lumea.

---

2. Zanden, J.W. Vander, 1985, *Human Development*, Random House, New York, p. 430.
3. Kohlberg, L., *The Phylosophy of Moral Development*, apud James W. Vander Zanden, op. cit., p. 307.
4. Erikson, E., „Life cycle", in *International Encyclopedia of the Social Science*, vol. IX, Free Press and Macmillan, New York.
5. Zanden, J.W. Vander, op. cit., p. 414.
6. Mahler, F. (coord), Mihu, A., Schifirneţ, C. (coord.), 1973, *Studentul şi societatea*, Ed. Dacia, Cluj, Schifirneţ, C., 1989, *Pregătirea pentru profesie a tineretului universitar*, raport de cercetare, 1982;

Tensiunea dintre sine şi lume transpare la student într-o manieră mai complexă decât la alţi tineri. Pentru student pregătirea de nivel superior, adâncirea studiului unui domeniu, reflexivitatea asupra a ceea ce învaţă, elaborarea de lucrări personale sau pe teme solicitate de profesori constituie o cale de afirmare a sa, fără a fi nemijlocit legată de societate, care-i poate fi indiferentă sau nesemnificativă. În acelaşi timp, simte nevoia ca produsul activităţii sale să aibă o reverberaţie socială. În acest balans între sine şi social, se formează viitorul intelectual.

2. *Studentul între starea prezentă şi orientarea către viitor*

Studiile despre tineret şi despre studenţi relevă particularităţile acestei categorii de vârstă, dominate de formarea pentru lumea de mâine. Tineretul universitar constituie acel grup pregătit pentru cerinţele unei societăţi presupuse a evolua într-un anume sens. Avem de-a face cu teoria, în esenţă funcţionalistă, care concepe pe studenţi ca formaţi pentru reproducerea valorilor şi normelor societăţii. Limita principală a acestor demersuri stă în considerarea tinereţii ca fază de tranziţie de la adolescenţă la viaţa de adult. În cazul studenţilor, învăţământul universitar urmăreşte formarea deprinderilor de studiu, de cunoaştere şi de muncă pentru un viitor loc de activitate. De aceea, accentul cade pe educarea în acord cu cerinţele pieţei muncii şi pentru exigenţele vieţii sociale.

Se neglijează astfel existenţa unor probleme specifice ale studentului. Acesta se confruntă, ca oricare alt ins, cu situaţii care-l determină să se comporte adecvat vârstei sale. Aşa cum a rezultat din succinta prezentare a psihologiei studenţeşti, studentul este agentul social solicitat să facă marile opţiuni ale vieţii sale. Acum sunt trăite marile experienţe. Studentul, ca tânăr, este supus la probe ale vieţii pe care nu le va mai cunoaşte apoi ca adult. Cunoaşterea sexului opus şi relaţia cu acesta, trăirea, conştientizarea şi afirmarea propriei identităţi, contactul cu structurile sociale, independenţa de familie, pregătirea pentru o profesie, afirmarea marilor idealuri, lipsa inhibiţiei faţă de risc asociată cu o anumită prudenţă, tensiunea dintre sine şi societate, orientarea spre nou, spectaculosul, diferitul şi divergentul, alteritatea – iată doar câteva dintre problemele specifice, ele fiind trăite şi judecate de către studenţi cu alte modalităţi şi dintr-o perspectivă pregnant culturală. Ei trăiesc o realitate proprie, din care cauză, ca agenţi ai câmpului universitar, sunt nu doar oamenii pregătiţi pentru lumea de mâine, ci şi inşi cu probleme ce trebuie rezolvate. Referindu-ne la studenţi în starea lor prezentă, reţinem câteva dintre dimensiunile specifice: acumulare (asimilare), relaţii sociale spontane, cultură proprie ce vine mai ales din afirmarea generaţiei lor, consum, neconcordanţă între real şi deziderativ, dorinţa de a cunoaşte cât mai mult, implicarea în prezent, atribuirea de roluri (societatea le conferă statusuri şi roluri sociale; în cadrul propriei culturi studenţii dobândesc roluri, acţiune posibilă şi în cadrul activităţii în câmpul universitar), autonomia de familie, atitudinea selectivă în a accepta unele dintre valorile familiei, o anumită imaturitate, deşi biologic sunt maturi.

Ca devenire, studenţii se orientează spre creativitate, relaţii sociale largi, probleme general-umane şi sociale, interese culturale generale, vigoare fizică şi spirituală, manifestă înclinaţie către specializare, tendinţa de a avea raporturi cu adulţii şi, în general, cu toate generaţiile, accent pe pregătire profesională, dobândirea de roluri, dorinţa de a avea familie proprie, maturizare socială, integrare profesională, asigurarea unui statut social şi profesional[7].

Studentul, ca tânăr, cunoaşte această stare duală: trăirea în prezent şi orientarea către viitor; în prima ipostază el se confruntă cu problemele rezultate din plasarea sa în

---

Idem, Tineretul universitar – interese pentru studiu şi aspiraţii profesionale, raport de cercetare, 1986; *Idem, Didactica universitară în viziunea studenţilor*, in „Forum", nr. 3.

7. cf. Schifirneţ, C., 1987, *Tineretul între permanenţă şi înnoire*, Ed. Politică, p. 193.

intervalul de vârstă, în cea de a doua construieşte un viitor posibil, oricând pe cale de a se schimba. Studentul este obligat să trăiască în raport de cerinţele reale ale vârstei şi ale timpului prezent şi, în acelaşi timp, să se pregătească pentru exercitarea unei ocupaţii în viitor. Studentul se află în această situaţie contradictorie între a satisface exigenţele proprii vârstei şi a răspunde celor ale câmpului universitar, de a se pregăti cât mai bine în sensul performanţelor universitare pentru exercitarea unei profesii intelectuale. Atât în planul cunoştinţelor, cât şi în cel al deprinderilor de calificare se urmăreşte formarea studentului pentru viitor, ca forţă de muncă şi ca cetăţean, acordându-se o atenţie nesemnificativă tânărului ca tânăr, deci stării lui prezente, resimţită de acesta acut şi pregnant. Şcoala superioară nu oferă cadrul propice manifestării şi rezolvării multor probleme care apar din trăirea tensionată de către student a stării duale.

Sunt probleme generale pentru toţi studenţii, sunt însă şi probleme specifice, cu precădere dacă luăm în seamă pe studenţii de la învăţământul de fundaţie. Referindu-ne la trăsăturile comune, reţinem adaptarea la ritmul şi conţinutul proceselor instructiv-universitare, acută mai ales, aşa cum am amintit mai sus, în anul I. Apoi, semnificativ rămâne demersul studenţilor în a armoniza cerinţele lor ca tineri cu pregătirea ca profesionişti. În câmpul universitar există forme de activitate organizate sau oferite studenţilor în scopul satisfacerii trebuinţelor de vârstă, ele fiind înscrise în sectorul extraşcolar. Într-adevăr, studentului i se acceptă un spaţiu al său pentru care îşi asumă responsabilitatea. Numai că aici intervine dificultatea: tânărul admis în facultate nu este încă apt să stăpânească mecanismele mai multor componente ale câmpului universitar. Studentul resimte starea de marginalitate a problematicii sale în câmpul universitar. El ar dori ca principalii actori ai acestuia să acorde importanţă stării sale ca tânăr în aceeaşi măsură în care se acordă atenţie pregătirii sale profesionale.

Cât priveşte pe studenţii de la învăţământul de fundaţie[8], ei se confruntă cu propriul status social, încă nerecunoscut pe deplin. Faptul că-şi plătesc frecventarea cursurilor universitare le creează numeroase probleme, neînţelese şi neluate în considerare, chiar de unii dintre cei care au iniţiat o asemenea formă de învăţământ.

Studenţi se confruntă deci cu o problematică specifică lor, nu neapărat redusă la raporturile cu persoanele de instruire. Starea prezentă a studenţilor vizează chestiuni legate de activitatea universitară, analizată însă prin comportamentele şi viziunile studenţilor. Pentru student, viitorul imediat este legat de performanţele sale universitare, de efortul de a face faţă imperativelor proceselor de instruire din facultate. Preocuparea lui de bază nu este ce va face după absolvire, ci trecerea cu succes a numeroase examene. Problematica lui este legată de ceea ce se întâmplă în câmpul universitar. El trăieşte, altfel spus, o viaţă studenţească care pe o perioadă de timp îl solicită să se comporte adecvat normelor impuse de câmpul universitar.

Această situaţie particulară a studentului ne determină să susţinem alături de alţi cercetători existenţa unei culturi specifice tineretului universitar[9]. Ce este această cultură studenţească? Ea exprimă un mod propriu de a fi al studentului, atât datorită vârstei, cît şi contextului social în care el trăieşte. Este o cultură de grup care tinde să creeze

---

8. Considerăm inadecvată denumirea de învăţământ particular conferită universităţilor înfiinţate după anul 1989, altele decât cele de stat. Funcţionând conform Legii 21 din anul 1924, aceste instituţii universitare îşi desfăşoară activitatea în sistem de fundaţie, care este altceva decât activitatea privată sau particulară. În sprijinul aserţiunii de mai sus vine obligativitatea acestui tip de învăţământ de a derula activitatea didactică în concordanţă cu programele universităţilor de stat. În fine, adăugăm un alt element important: caracterul nonprofit al acţiunilor din universităţile amintite. De aceea, pledăm pentru utilizarea termenului învăţământ de fundaţie.
9. Menţionăm doar câteva titluri: Brake, M., 1980, *The sociology of youth culture and youth subculture*, Routledge and Kegan Paul, Londra; Coleman, J., 1961, *The adolescent society*, Glencoe Free Press, New York; Riesman, D., 1980, *On higher education*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco; Pentru analiza culturilor de tineret vezi şi Schifirneţ, C., 1985, *Generaţie şi cultură*, Ed. Albatros, Bucureşti.

simboluri, comportamente şi concepţii diferite de cele ale societăţii globale şi de cele ale altor grupuri. Ea include moduri specifice de comunicare, stiluri speciale de viaţă (stilul de viaţă studenţească), care ar fi concretizate într-un interes pentru anumite genuri culturale, în special muzică, o anumită structură a consumului, un program de viaţă repliat pe alte valori dispuse într-o ierarhie proprie. Cultura studenţească, asemenea oricărei culturi a tineretului, se afirmă prin respingerea valorilor lumii adulte, în fapt ale societăţii, şi tentativa de a formula noi criterii de aşezare a acestora într-o ierarhie care să fie convenabilă noilor generaţii. Cultura studenţească nu se exprimă întotdeauna coerent şi direct, adică ea nu dispune de mecanisme permanente de afişare a propriilor cerinţe faţă de adulţi şi societate, din cauza schimbului permanent de generaţii.

După anul 1989, cultura studenţească a cunoscut o evoluţie semnificativă. În anul 1990 studenţii s-au exprimat direct, uneori fără menajamente, dar şi fără argumente irefutabile, asupra realităţilor universitare şi sociale. Ţinta lor vor fi în primul rând profesorii, judecaţi, de altfel, foarte exigent, cu criterii morale şi politice ce reflectau, nu de puţine ori, interese ale altor categorii sociale. Antrenaţi în ritmul rapid de schimbări politice şi sociale, studenţii anilor '90-'91 au căutat să impună societăţii concepţiile lor de soluţionare a gravelor probleme româneşti. S-a putut observa tentativa din partea forţelor politice şi sociale de a atrage pe studenţi înspre programele lor pentru a-i implica astfel la procesele de schimbare.

Cultura studenţească din acea perioadă era puternic structurată şi ierarhizată: a existat un grup de studenţi extrem de activ care formula cu tărie deziderateie tineretului universitar considerând valorile şi principiile lor ca fiind diferite de ale adulţilor, de ale părinţilor. Adulţii înşişi cereau ca instituţiile sociale şi universitare să fie modelate după modelele cerute de studenţi. În jurul acestui grup gravitau ceilalţi studenţi, unii acceptându-i concepţiile şi metodele, alţii exprimându-şi opoziţia faţă de aceasta. Aderarea sau respingerea modelului activismului studenţesc postrevoluţionar se dezvăluia în funcţie de interesele individuale, de mediul social şi cultural de apartenenţă, de ataşamentul faţă de trecut sau de o tradiţie.

Cultura studenţească este un exemplu de afirmare a unei categorii sociale într-un context al transformărilor profunde, efectuate în ritm alert. După realizarea echilibrului social, aşa cum este astăzi, această cultură este mai puţin pregnantă. Studenţii reclamă lipsa unui stil de viaţă studenţească în interiorul câmpului universitar, care să ofere acea imagine a specificităţii grupului în cadrul societăţii.

Înainte de anul 1989 au existat modalităţi de răspuns la problemele ce ţin de vârsta studentului, în limitele cunoscute, din care se detaşau controlul şi avizarea iniţiativelor studenţeşti. Astăzi, toate aceste aspecte ale personalităţii studentului sunt lăsate pe seama organizaţiilor studenţeşti. Lipsa de experienţă, ca tradiţie în constituirea structurilor specifice, neacordarea unui sprijin calificat din partea altor actori ai câmpului universitar determină ca ecoul lor să fie nesemnificativ în rândul studenţilor. Înrăutăţirea condiţiilor de viaţă, creşterea numărului de şomeri din rândul tinerilor, perspectivele neclare cu privire la viitor[10] conduc la neîncredere din partea studenţilor, atât faţă de finalitatea reală a efortului lor în pregătire, cât şi faţă de posibilităţile concrete ale instituţiilor universitare de a le rezolva problemele. Din această cauză câmpul universitar apare nestructurat, între componentele sale neexistând structuri şi mecanisme capabile să soluţioneze problemele tuturor actorilor săi. În acest fel se explică manifestarea secvenţelor subculturii studenţeşti de care am vorbit, adică studenţii înşişi caută să rezolve situaţiile numai ca răspuns la deziderateie vârstei, dincolo de orice implicare instituţională din cadrul câmpului universitar. Câmpul universitar românesc nu este pregătit să integreze aceste valori specifice ale tineretului studenţesc. Nici nu le respinge, cum se întâmpla înainte de 1989, când, cel puţin oficial, nu se accepta existenţa unor culturi diferite de cea recunoscută (deşi nu rare

10. Vlăsceanu, L., 1992, *Trends, Developments and Needs of Higher Education Systems of the Central and Eastern European Countries*, CEPES-UNESCO, p. 35.

au fost cazurile de afirmare şi promovare a unor componente ale culturii studenţeşti, dacă avem în vedere acele festivaluri ale artei studenţeşti, concursuri ştiinţifice şi tehnice, formaţii studenţeşti, precum şi creaţiile artistice şi literare detaşabile printr-un stil şi chiar o concepţie diferită de cea legitimată). Astăzi, atitudinea câmpului universitar faţă de valorile studenţilor este neutră, lăsând libertatea exprimării în modalităţile convenite de studenţi.

III. Relaţia profesor-student

Indiscutabil, câmpul universitar se organizează pe raportul indisociabil dintre student şi profesor. Am remarcat mai înainte că învăţământul universitar nu există decât prin această relaţie, care funcţionează pe baza unor norme şi reglementări. Evoluţia tineretului universitar precum şi cea a corpului profesoral conferă relaţiei amintite un conţinut nou.

Între profesor şi student se stabilesc contacte formale şi informale. Principala activitate comună este cea didactică (prelegerea, seminarul şi laboratorul). Profesorul transmite viitorului specialist cunoştinţe apreciate ca necesare pentru formarea lui, astfel încât să poată acţiona ca persoană calificată. În învăţământul superior, profesorul este o personalitate ştiinţifică de înalt prestigiu, un reper în disciplina ştiinţifică pe care o predă. El are o viziune proprie şi o metodologie a sa de abordare teoretică şi de investigare empirică. Profesorul universitar este un cercetător, iar activitatea sa didactică include obligatoriu comunicarea rezultatelor activităţii sale de cercetător.

Studenţii revendică pentru cadrul didactic universitar o expunere a cursului la nivelul lor de înţelegere, ceea ce înseamnă de multe ori adoptarea stilului şcolăresc, liceal de predare. Pe de altă parte, este de necontestat neglijarea în procesele de predare şi seminarizare a aspectelor pedagogice şi educative. Este aici o chestiune deosebit de importantă: opţiunea între adaptarea studentului la stilul de expunere al profesorului şi adecvarea prelegerii universitare la grupul concret de studenţi. După opinia noastră, decizia aparţine numai cadrului didactic, pentru că numai el cunoaşte ce este necesar să transmită şi cum să comunice studenţilor problematica disciplinei sale. Tot în seama sa rămâne cunoaşterea cerinţelor studenţilor faţă de cursul său, plecând de la premisa că tinerii săi cursanţi dispun de un orizont de cunoaştere şi ar putea sugera unele direcţii de optimizare a activităţii didactice.

Este adevărat, studenţii sesizează caracterul reproductiv al procesului de învăţământ: „În prea mare măsură studiul universitar este reproductiv în loc să fie creativ" a remarcat rectorul Universităţii clujene[11]. Există într-adevăr o solicitare prea obstinată din partea unor profesori de a li se reproduce cursul, fără a lăsa loc imaginaţiei şi creativităţii studentului. Un curs nu poate fi o dogmă, ci o introducere a viitorului intelectual într-un domeniu al cunoaşterii. Pentru student, prelegerea reprezintă prilejul informării într-o disciplină ştiinţifică, asociată însă cu procesul de formare a gândirii. Studentul simte nevoia chestionării profesorului pentru a-şi clarifica întrebările şi nedumeririle.

În relaţia profesor-student, acesta din urmă influenţează direct sau indirect comportamentul profesorului prin interesul sau dezinteresul pentru activitatea sa, prin reproducerea mecanică sau prin dezvoltarea ideilor din curs într-o manieră originală şi creativă.

Această relaţie în învăţământul universitar capătă forma „mentoratelor". Studentul are nevoie de un mentor care să-l ghideze în pregătirea sa, să-l orienteze către temele demne de a fi continuate. Cred că astăzi studentul este considerat ori total nepregătit pentru învăţământul superior, ori dispunând de unele cunoştinţe, însă în ambele situaţii nu se manifestă sprijin adecvat din partea profesorilor.

În ce constă mentoratul? În stimularea studentului să fie propriul său factor motor, să se dezvolte autonom. Mentorul este un model care-l ghidează să devină ceea ce poate

11. Marga, A., 1996, *Universitatea tranziţiei*, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, p. 146.

realmente să devină pe baza calităților sale și îl orientează către căile și experiențele care conduc la propria realizare[12]. Alte opinii converg către ideea că mentorul poate servi ca expert și ghid pentru a-l determina pe tânăr să devină ceea ce ar trebui să fie și a-i oferi uneltele necesare realizării acestui scop[13].

Imaginea studenților despre mentorate nu este aceeași pentru toți. O cercetare despre tinerii înalt creativi, care a cuprins subiecți din învățământul superior, relevă că doar 50% consideră drept posibile mentoratele, 36% nu știu ce sunt acestea și 10% declară că nu sunt posibile[14]. În schimb, specialiștii participanți la *focus-group* au subliniat necesitatea lor stringentă. A fost argumentată nevoia de mentor prin mărirea numărului de studenți, relația cu profesorul nemaifiind posibil de realizat la curs. De aceea este esențial mentoratul la care studentul să se poată raporta permanent. S-a precizat un aspect semnificativ: mentoratele să nu fie o nouă formă de tutelă, iar mentorii să reprezinte personalități recunoscute. În cazul învățământului universitar, profesorul constituie, cum am spus deja, un reper.

S-a pus în discuție condiția mentorului astăzi, remarcându-se că acțiunea lui asupra studentului, în general asupra oricărui tânăr creativ, este dependentă de revigorarea școlilor științifice românești. Se știe că de multe ori marile personalități au avut mentori pe măsură. 92% dintr-un lot de șefi de promoție, dintr-o școală științifică, au avut mentori[15]. Cei care au avut mentori sunt predispuși, la rândul lor, să fie mentori.

Trebuie să facem diferența între model și mentor. Modelul poate fi din orice zonă, chiar și din alte epoci (o mare personalitate istorică sau științifică) sau din familie și societate. Mentorul este o personalitate vie cu care studentul comunică permanent și pe care o solicită direct. Relația cu mentorul este una specială, cu un pronunțat caracter sufletesc. Tânărul își verifică opțiunile, ideile, gândurile în comuniunea cu mentorul său. Mentorat înseamnă un mod de a-l proteja pe tânăr de influențele inadecvate și de rătăcirea pe căi ce-i pot fi primejdioase pentru evoluția spirituală.

Profesorul este văzut de studenți printr-o multitudine de calități – expresie a trăsăturilor sale de personalitate. Remarcăm nota de realism regăsită în opiniile subiecților despre tipul de profesor. În cadrul aceleași cercetări amintite, 27% apreciază calitatea de a fi receptiv la creație; 23% menționează capacitatea relațională (cooperare, dialog, deschidere); 18% cred că un profesor trebuie să demonstreze o foarte bună pregătire profesională; 18% consideră că un profesor trebuie să fi orientat spre nou; 18% văd în profesor un bun pedagog; 12% menționează trăsături de personalitate (prietenos, inteligent, tolerant); 7% cred că viziunea personală a profesorului este o calitate. Din opiniile subiecților se desprinde o imagine complexă a profesorului, nevoia de îmbinare a dimensiunii psihologice a personalității cu tactul pedagogic și capacitatea de receptare a problemelor reale de educație. Profesorului îi incumbă misiunea descoperirii talentului, aptitudinilor tinerilor, educării și stimulării studentului să realizeze performanțe profesionale și științifice. În stimularea creativității, esențiale rămân transmiterea de către profesor a unor idei personale, formularea de teze noi, exprimarea convingerilor proprii, sugerarea de soluții în rezolvarea unor probleme practice și teoretice. Nu mai puțin importantă este abilitatea dascălului de a crea o atmosferă spirituală, de a oferi studenților un sentiment de siguranță și chiar de securitate personală, adică un climat afectiv și social propice unei comunicări eficiente cu studentul.

---

12. Haensly, P.A., Parsons, J.L., 1993, *Creative, intellectual and psychosocial development through mentorship*, in „Youth and Society", nr. 2, p. 216.
13. *Ibidem.*
14. Datele sunt preluate din Schifirneț, C., 1996, *Potențialul de creativitate al tineretului român*, raport de cercetare, 1996. Aceasta a fost realizată în cadrul Centrului de Studii și Cercetări pentru Tineret. Un studiu efectuat de Institutul de Cercetări pentru Calitatea Vieții a evidențiat că doar 14,9% din lotul de studenți investigați au declarat că discută cu profesorii lor; Zamfir, C., Zamfir, E., 1994, *Atitudini, valori și condiții de viață în mediul studențesc*, in „Revista de cercetări sociale", nr. 2, p. 131.
15. Nicola, G., 1995, *Despre mentorate*, in „Revista de pedagogie", 2,1.

Ţinuta este un element remarcat de subiecţi, prin ea profesorul apare ca mentor şi model educativ şi spiritual. Profesorul reprezintă pentru student nu doar specialistul sau omul cu o vastă cultură, ci şi o personalitate cu un profil moral bine conturat, sesizabil în comportamentul profesional, social şi cotidian, în raporturile cu tinerii. Relaţiile sale cu studentul impun schimbarea paradigmei: de la influenţa puterii la puterea influenţei, de la un raport de subordonare la unul de parteneriat. În acest fel, profesorul nu mai impune metoda şi concepţia sa, ci se impune în faţa studentului şi în întregul câmp universitar prin personalitatea sa.

Concluzii

Grupul studenţesc a fost descris ca un component intrinsec al schimbării în câmpul universitar. Studentul, ca agent al transformărilor universitare, se manifestă în: 1) particularităţi de vârstă; tinereţea este ciclul de viaţă în care se afirmă o nouă generaţie prin diferenţierile afişate faţă de alte generaţii şi faţă de alţi agenţi ai societăţii; 2) statusul social şi cultural de student, intelectual în formare; tânărul este receptiv la nou şi la schimbare pentru că el însuşi trăieşte psihic schimbarea; 3) societatea percepe tinerii admişi în facultate ca diferiţi de alţi tineri, mai ales pentru capacitatea lor de a înţelege şi produce schimbarea.

Statusul studentului ca agent al schimbării nu rezultă, în principal, din calitatea sa de părtaş la derularea activităţii didactice. El este expresiea acţiunilor novatoare extradidactice, şi, din această zonă, se produce impactul schimbării studenţeşti cu procesul de învăţământ universitar.

Psihologie

Ştiinţele educaţiei

Volum coordonat de Adrian Neculau

CÂMPUL UNIVERSITAR ŞI ACTORII SĂI

Collegium

POLIROM

View publication stats